

De samengevatte vakinhoudelijke kerndoelen en eindtermen per kernvaardigheid

Kernvaardigheden	PO, Kunstzinnige oriëntatie	Onderbouw VO, Kunst en cultuur	3e leerjaar VO	Tweede fase VO
Produce en presenteren Kernconcepten: 1. Identiteit en Diversiteit 2. Inspiratie en Vormgeving 3. Media en Communicatie 4. Kunst en Maatschappij	Nr. 54: Beelden, taal, muziek, spel en beweging gebruiken om gevoelens en ervaringen mee uit te drukken en om er mee te communiceren.	Nr. 48: Door vaardigheden de zeggingskracht van verschillende kunstdisciplines onderzoeken en zelf toepassen. Nr. 49: Alleen of als groepslid eigen werk presenteren.		CKV Domein C: Praktische activiteiten: Nr. 3: - actieve deelname aan activiteiten gericht op het maken van een eigen werkstuk of productie op het gebied van beeldende vormgeving, dans, drama, literatuur en muziek.
				Kunst: beeldende vorming Domein B: Praktijk: Nr. 4: - een doelgerichte beeldende verwerking uitvoeren en het werk zo presenteren dat de beschouwer inzicht krijgt in het werkproces.
				Kunst: dans Subdomein B1: Praktijk, Dansen: Nr. 4: - op een expressieve wijze gevoelens, ervaringen en ideeën in dans vertalen en uitvoeren; - samenwerken; - muzikale, beeldende en dramatische elementen in dans hanteren. Subdomein B2: Praktijk, Vormgeven: Nr. 5: - improviseren en de resultaten structureren tot een herhaalbare compositie met gebruik van dansante aspecten en vormgevingsmiddelen. Subdomein B3: Praktijk, Presenteren: Nr. 6: - een danspresentatie maken voor publiek; en voorzien van beknopte publieksgerichte informatie.
				Kunst: drama Subdomein B1: Praktijk, Spelen: Havo nr. 4: vwo nr.5: - spelgegevens combineren en toepassen in stemgebruik en bewegingspatroon; - de interactie tussen personages intensiveren; - in spel een sociaal of maatschappelijk vraagstuk analyseren en onderzoeken. Subdomein B2: Praktijk, Vormgeven: Havo nr. 5, vwo nr. 6: - een rol opbouwen gebaseerd op personage en dramatische ontwikkeling, scènes creëren en realiseren voor publiek. Subdomein B3: Praktijk, Presenteren: Nr. 7: - spel- en vormgevingsvaardigheden toepassen voor publiek en de toeschouwer van de nodige informatie voorzien.
				Kunst: muziek Subdomein B1: Praktijk, Zingen en spelen: Nr. 4: - een gevarieerd repertoire uitvoeren en onvoorbereid een melodie/muziekstuk spelen. Subdomein B2: Praktijk, Improviseren en componeren: Nr. 5: - muziek improviseren en componeren vanuit een probleemstelling, gebruik van muzikale materialen en middelen.

Kernvaardigheden	PO Kunstzinnige oriëntatie	Onderbouw VO Kunst en cultuur	3e leerjaar VO	Tweede fase VO CKV en Kunst	
Kijken en luisteren naar Kernconcepten: 1. Identiteit en Diversiteit 2. Inspiratie en Vormgeving 3. Media en Communicatie 4. Kunst en Maatschappij	Nr. 55: De leerlingen leren op eigen werk en dat van anderen te reflecteren.	Nr. 50: Met enige achtergrondkennis leren kijken en luisteren naar verschillende kunstuitingen.		CKV	Domein A: Culturele activiteiten: Nr. 1: - actieve deelname aan culturele activiteiten - tenminste 6 (havo) en 8 (vwo)- gespreid over verschillende kunstdisciplines.
				Kunst: algemeen	Domein A: Vaardigheden: Nr.1: - de belangrijkste termen en begrippen hanteren uit de verschillende kunstdisciplines; - adequate hantering van bronnenmateriaal; - begrip van verbanden tussen kunst en cultuur; - <i>overeenkomsten en verschillen noemen en beargumenteren betreffende beschouwen bij de vier kunstdisciplines.</i>
Onderzoeken, analyseren, interpreteren en verslag doen Kernconcepten: 1. Identiteit en Diversiteit 2. Inspiratie en Vormgeving 3. Media en Communicatie 4. Kunst en Maatschappij	Nr. 55: De leerlingen leren op eigen werk en dat van anderen te reflecteren. Nr. 56: Kennis verwerven over- en waardering krijgen voor aspecten van cultureel erfgoed.	Nr. 51: Als toeschouwer of deelnemer verslag doen van deelname aan kunstzinnige activiteiten. Nr. 52: Mondeling of schriftelijk reflecteren op eigen werk en werk van anderen, waaronder kunstenaars.		CKV	Domein B: Kennis van kunst en cultuur,: Nr. 2: - vorm, inhoud, functie en historische achtergronden aangeven van kunstuitingen. Domein D: Reflectie: Nr. 4: Culturele activiteiten: - verslag doen van ervaringen, interpretaties en waarderingen; - verwijzing naar vorm, inhoud, functie en historische achtergronden; - koppelen aan ervaringen met praktische activiteiten; - reflectie op keuzes en ervaringen.
				Kunst: algemeen	Domein A: Vaardigheden: Nr.1: - de belangrijkste termen en begrippen hanteren uit de verschillende kunstdisciplines; - adequate hantering van bronnenmateriaal; - begrip van verbanden tussen kunst en cultuur; - <i>overeenkomsten en verschillen noemen en beargumenteren betreffende beschouwen bij de vier kunstdisciplines.</i> Subdomein C: Onderwerpen: Nr. 8: - eindtermen van domein A en B toepassen op voorbeelden van het Centraal Examen.

Kernvaardigheden	PO Kunstzinnige oriëntatie	Onderbouw VO Kunst en cultuur	3e leerjaar VO	Tweede fase VO CKV en Kunst
				<p>Kunst: beeldende vorming</p> <p>Subdomein A1: Vaktheorie: Nr.1: - beeldend werk van kunstenaars en vormgevers kunnen interpreteren, rekening houdend met verschillende voorwaarden en historie.</p> <p>Subdomein A2: Vaktheorie: Nr. 2: - beeldend werk van kunstenaars en vormgevers onderzoeken in relatie tot het eigen beeldend werk van de kandidaat.</p>
				<p>Kunst: dans</p> <p>Subdomein A1: Vaktheorie, Dans en maatschappij: Nr.1: - onderzoek doen naar een onderwerp dat direct of indirect verband houdt met dans.</p> <p>Subdomein A2: Vaktheorie, Historische ontwikkeling: Nr.2: - benoemen van de historisch-artistieke context en de invloed op en van niet-westerse (theater)dans.</p> <p>Subdomein A3: Vaktheorie, Analyseren: Nr. 3: - de choreografie, de structuur en de inhoud van dansstukken c.q. fragmenten met elkaar in verband brengen; - <i>een eigen visie geven.</i></p>
				<p>Kunst: drama</p> <p>Subdomein A1: Vaktheorie, Drama en maatschappij: Nr. 1: - op basis van bronnenmateriaal in een gegeven cultureel-maatschappelijke context: kenmerken en dramatische aspecten benoemen, samenhang aangeven tussen functie, vorm en inhoud van toneel, dramatische aspecten van televisie benoemen, <i>het doel hiervan aangeven.</i></p> <p>Voor havo Subdomein A2: Vaktheorie, Betekenis: Nr. 2: - theatrale conventies aangeven en aanwijzen, evenals de betekenissen die ze kunnen oproepen.</p> <p>Voor havo Subdomein A3: Vaktheorie: Nr. 3: - beschouwen; een toneelvoorstelling beschrijven, met welke theatrale middelen de inhoud is vormgegeven en eigen mening geven over de effectiviteit van deze middelen.</p> <p>Subdomein A2: Vaktheorie, Geschiedenis: Nr. 2: - <i>de geschiedenis van het westerse theater in hoofdlijnen, aangeven van enkele speelstijlen en voor toneel belangrijke personen.</i></p> <p>Subdomein A3: Vaktheorie, Betekenis: Nr. 3: - <i>theatrale conventies aangeven en aanwijzen, evenals de betekenissen die ze kunnen oproepen;</i> - <i>onderlinge samenhang benoemen van de belangrijkste theatrale begrippen.</i></p> <p>Subdomein A4: Vaktheorie: Nr. 4: - <i>beschouwen; een toneelvoorstelling beschrijven, met welke theatrale middelen de inhoud is vormgegeven en eigen mening geven over de effectiviteit van deze middelen.</i></p>

Kernvaardigheden	PO Kunstzinnige oriëntatie	Onderbouw VO Kunst en cultuur	3e leerjaar VO	Tweede fase VO CKV en Kunst
				<p>Kunst: muziek</p> <p>Subdomein A1: Vaktheorie, Waarnemen en weten: Nr.1: - een muzieknotatie (<i>en partituur</i>) volgen, ritmes en melodiefragmenten noteren, muzikale aspecten onderscheiden, herkennen en benoemen.</p> <p>Subdomein A2: Vaktheorie, Analyseren en interpreteren: Nr. 2: - muzikale structuren analyseren; - muzikale processen interpreteren; - eigen muzikale beleving in verband brengen met de muzikale aspecten, betekenissen en functies van muziek.</p> <p>Subdomein A3: Vaktheorie, Muziek en cultuur: Nr. 3: - historische ordening aanbrengen in de ontwikkeling van muzikale vormen en genres; - bekende werken plaatsen in de ontwikkelingslijn van muzieksoorten en verbanden leggen tussen cultuurhistorische perioden; - onbekende werken beargumenteerd plaatsen.</p>
<p>Reflecteren en evalueren</p> <p>Kernconcepten:</p> <p>1. Identiteit en Diversiteit</p> <p>2. Inspiratie en Vormgeving</p> <p>3. Media en Communicatie</p> <p>4. Kunst en Maatschappij</p>	<p>Nr. 55: De leerlingen leren op eigen werk en dat van anderen te reflecteren.</p>	<p>Nr. 52: Mondeling of schriftelijk reflecteren op eigen werk en werk van anderen, waaronder kunstenaars.</p>		<p>CKV</p> <p>Domein D: Reflectie: Nr. 4: Culturele activiteiten: - verslag doen van ervaringen, interpretaties en waarderingen; - verwijzing naar vorm, inhoud, functie en historische achtergronden; - koppelen aan ervaringen met praktische activiteiten; - reflectie op keuzes en ervaringen.</p>
				<p>Kunst: algemeen</p> <p>Domein A: Vaardigheden: Nr.1: - de belangrijkste termen en begrippen hanteren uit de verschillende kunstdisciplines; - adequate hantering van bronnenmateriaal; - begrip van verbanden tussen kunst en cultuur; - <i>overeenkomsten en verschillen noemen en beargumenteren betreffende beschouwen bij de vier kunstdisciplines</i> .</p> <p>Domein B: Invalshoeken voor reflectie Subdomein B1: Kunst en religie, levensbeschouwing: Nr. 2: - aangeven vanuit welke visies, doelen, middelen en inhoud de kunsten religieuze en/of levensbeschouwelijke uitgangspunten vertolken.</p> <p>Subdomein B2: Kunst en esthetica: Nr. 3: - aangeven welke ideeën over schoonheid in kunst en kunstwaardering een rol spelen.</p> <p>Subdomein B3: Kunstenaar en opdrachtgever; politieke en economische macht: Nr. 4: - aangeven welke invloed opdrachtgevers en politieke ideeën hebben op de rol en de inhoud van kunst en op de positie van de kunstenaar.</p> <p>Subdomein B4: Kunst en vermaak: Nr. 5: - aangeven hoe vorm en inhoud bepaald worden door de vermaaksfuncties van kunst in relatie tot het daarbij betrokken publiek.</p>

Kernvaardigheden	PO Kunstzinnige oriëntatie	Onderbouw VO Kunst en cultuur	3e leerjaar VO	Tweede fase VO CKV en Kunst
				<p>Kunst: algemeen</p> <p>Subdomein B5: Kunst, wetenschap en techniek: Nr. 6: - aangeven hoe kunst en wetenschap/techniek op elkaar inwerken.</p> <p>Subdomein B6: Kunst intercultureel: Nr. 7: - aangeven hoe Westerse en niet- Westerse kunst en cultuur elkaar wederzijds beïnvloeden.</p> <p>Domein C: Onderwerpen: Nr. 8: - eindtermen van domein A en B toepassen op voorbeelden van het Centraal Examen.</p>
				<p>Kunst: beeldende vorming</p> <p>Subdomein A3: Vaktheorie Nr. 3: - eigen beeldend werk en werkproces beschrijven en beargumenteerd evalueren.</p> <p>Domein C: Oriëntatie op studie en beroep.</p>
				<p>Kunst: dans</p> <p>Domein C: Oriëntatie op studie en beroep</p>
				<p>Kunst: drama</p> <p>Subdomein A3: Vaktheorie: Nr. 3: - een toneelvoorstelling beschrijven, met welke theatrale middelen de inhoud is vormgegeven en een eigen mening geven over de effectiviteit van deze middelen.</p> <p>Beschouwen: Nr. 4: - een toneelvoorstelling beschrijven, met welke theatrale middelen de inhoud is vormgegeven en een eigen mening geven over de effectiviteit van deze middelen.</p> <p>Subdomein A4: Vaktheorie: Nr. 4: - <i>beschouwen; een toneelvoorstelling beschrijven, met welke theatrale middelen de inhoud is vormgegeven en een eigen mening geven over de effectiviteit van deze middelen.</i></p> <p>Domein C: Oriëntatie op studie en beroep</p>
				<p>Kunst: muziek</p> <p>Domein C: Oriëntatie op studie en beroep</p>

Gebruiksmogelijkheden van de overzichten Kunst en cultuur h/v

De overzichten kunnen voor verschillende doelen in het onderwijs gebruikt worden. Ze geven vanaf primair onderwijs tot en met havo/vwo zicht op doorlopende leerlijnen in de leerinhoud van kunst- en cultuurvakken. Daarbij geven ze zicht op de relaties die er te leggen zijn tussen de diverse kernvaardigheden en kernconcepten. Op school kan dat leiden tot:

- Een uitwisseling tussen onder- en bovenbouwdocenten over welke inhoud/vaardigheden in onder- en bovenbouw voor Kunst en cultuur zijn beschreven.
- Een uitwisseling tussen onder- en bovenbouwdocenten over de wijze waarop bepaalde inhoud/vaardigheden in onder- en bovenbouw worden aangeleerd of zouden kunnen worden aangeleerd.
- Een keuze voor bepaalde thema's die voortkomen uit de kernconcepten, wanneer wordt besloten een kunstvakoverstijgend project op te gaan zetten.
- Een keuze voor bepaalde thema's in het derde leerjaar, om daarmee de aansluiting tussen onder- en bovenbouw te versterken (dat is ook de reden dat het derde leerjaar in het overzicht open is gelaten).
- Een uitwisseling tussen onderbouwdocenten en leerkrachten in het basisonderwijs over de aansluiting van leerstof en vaardigheden.
- Een houvast voor scenario 3/4 scholen die een eigen curriculum ontwerpen.
- Goed inzicht in welke onderdelen in weging en toetsing (en dus determinatie) een belangrijke rol moeten hebben als het gaat om voorspellende waarde voor succes in de bovenbouw.

Belangrijk doel is dat docenten zelf zicht hebben op de samenhang van kernvaardigheden, de kernconcepten en de daaruit voortvloeiende thema's binnen het curriculum van de kunst- en cultuurvakken. Pas als docenten zicht hebben op deze samenhang, kunnen zij deze verbindingen voor de leerlingen inzichtelijk maken en van de leerlingen vragen dit ook in de praktijk te brengen, zoals bijvoorbeeld het geval is bij een vakoverstijgend profielwerkstuk.

Toelichting en verantwoording Kunst en cultuur h/v

Voor het leergebied Kunst en cultuur is gekozen voor een aantal kernvaardigheden, die de rode draad vormen tussen de inhoud voor kunst- en cultuurvakken van primair onderwijs tot en met de tweede fase havo en vwo.

De kernvaardigheden zijn afgeleid van de kerndoelen en eindtermen die binnen de verschillende onderwijssectoren gehanteerd worden.

Omdat de kerndoelen vooral gericht zijn op vaardigheden, zijn er tevens kernconcepten¹ voor Kunst en cultuur geformuleerd. Vanuit de kernconcepten kunnen vakoverstijgende thematische begrippen geformuleerd worden, die docenten kunnen gebruiken om inhoud te geven aan het programma voor Kunst en cultuur. De kernvaardigheden en kernconcepten kunnen elkaar versterken. Wanneer men deze koppelt geeft dit houvast voor de ordening van het leerplan.

Kernvaardigheden

Het leergebied Kunst en cultuur ontleent zijn inhoud in de eerste plaats aan de kunstzinnige disciplines: muziek, dans, drama en de beeldende vormgeving, zoals handvaardigheid, tekenen, textiele werkvormen en audiovisuele vorming.

De kerndoelen en eindtermen duiden met name op een aantal kernvaardigheden, die het leergebied Kunst en cultuur karakteriseren. De leerlingen ontwikkelen vaardigheden in het gebruik van verschillende technieken. Ze leren de mogelijkheden van de verschillende disciplines gebruiken en er worden verschillende functies verkend. De kernvaardigheden vullen elkaar aan en overlappen elkaar. Ze worden in de praktijk dan ook voornamelijk in samenhang, bijvoorbeeld in de vorm van een lessenserie, aangeboden.

De kernvaardigheden voor Kunst en cultuur zijn:

- 1 *Produceren en presenteren*
Het gaat hier om het uitdrukken van eigen gevoelens en ervaringen, vorm geven aan verbeelding en leren communiceren door middel van beeld, geluid en (lichaams)taal. De leerlingen leren hun kunstzinnig werk op een toegankelijke wijze aan anderen te presenteren.
- 2 *Kijken en luisteren naar*
Kennismaken met de kunstzinnige en culturele uitingen van anderen is hierbij van belang. Dat geldt voor het werk van medeleerlingen, maar ook voor dat van professionele kunstenaars. Tot het leergebied hoort daarom ook een (in het programma ingebedde) kennismaking met verschillende kunstuitingen door bezoeken aan tentoonstellingen en uitvoeringen.
- 3 *Onderzoeken, analyseren, interpreteren en verslag doen*
Hierbij gaat het over het onderzoeken en analyseren van vaktheoretische inhoud en kunstzinnige en culturele activiteiten door de leerling zelf, van medeleerlingen of van professionele kunstenaars. Met behulp van deze kennis kunnen leerlingen vervolgens interpretaties geven en verslag doen van deze ervaringen.
- 4 *Reflecteren en evalueren*
Het gaat hier om het evalueren van het (werk)proces waarbij de reflectie op keuzes en ervaringen en het communiceren daarover van belang zijn. Onderdeel daarbij is de oriëntatie op studie en beroep, bekeken vanuit de verschillende kunstdisciplines. Daarnaast wordt de inhoud van deze vaardigheid gevormd door een beschouwing op Kunst en cultuur, met daarbij aandacht voor vorm, inhoud, functie en historische achtergronden, gecombineerd met ervaringen, interpretaties en waarderingen.

¹ <http://www.slo.nl/voortgezet/tweedefase/themas/00025/00009/>

Kernconcepten²

Behalve de kernvaardigheden, die inhoud geven aan het leergebied Kunst en cultuur, kunnen vakinhoudelijke thema's afgeleid worden van de kernconcepten. Kernconcepten beslaan het complete brede veld van thema's die binnen Kunst en cultuur aan de orde komen. Kernconcepten zijn overkoepelende begrippen en hebben als doel om de lesstof, in samenhang met de kernvaardigheden, in een doorlopende leerlijn te ordenen. Voor het leergebied Kunst en cultuur zijn vier kernconcepten ontwikkeld.

De vier kernconcepten kunst en cultuur zijn:

1. Identiteit en diversiteit

Identiteit gaat over de eigen persoonlijkheid, het eigen karakter. Wat vindt de leerling belangrijk in het leven, wat zijn idealen en talenten? Hoe is zijn innerlijk en uiterlijk? Kunst- en cultuurvakken bieden de ruimte om de eigen identiteit te ontdekken en te ontwikkelen, doordat leerlingen zichzelf vergelijken met anderen, kennismaken met kunstuitingen van anderen en doordat zij zichzelf in beeld, muziek, taal en/of beweging leren uitdrukken.

2. Inspiratie en vormgeving

Inspiratie is de bron van de kunstenaar én van de ontwerper. Waar haalt men zijn inspiratie vandaan? Komt dit vanuit jezelf of de omgeving? Gaat men ernaar op zoek of overkomt het je? Inspiratie staat aan de ene kant van het ontwerpproces, de uiteindelijke vormgeving aan de andere kant. Welke rol speelt inspiratie bij een opdracht voor een opdrachtgever? En welke stappen zitten tussen begin- en eindproduct?

3. Media en communicatie

De nieuwe media en ICT spelen een belangrijke rol binnen de kunsten. Digitale media leveren snel resultaat en zijn voor iedereen toegankelijk. Zowel fotografie als video zijn voor leerlingen heel toegankelijk. Welke aspecten spelen een rol bij het maken van kunst met digitale media, anders dan bij meer traditionele kunstvormen? Wat is de rol van manipulatie, hoe mediawijs zijn leerlingen en zien zij wat ze denken dat ze zien?

4. Kunst en maatschappij

De manier waarop wij met elkaar omgaan en wat wij vanzelfsprekend vinden vormt onze cultuur. Cultuur is dat wat breed geaccepteerd wordt in onze maatschappij. Kunst laat daar vaak de andere kant van zien. Kunst legt de vinger op de zere plek. Kunst kan nieuw licht werpen op iets, kunst stelt vragen en werpt dilemma's op. Bij dit kernconcept gaat het vaak om actuele gebeurtenissen en bewegingen in de maatschappij.

Gebruikte bronnen

Het schema is tot stand gekomen door de informatie uit de officiële programma's, zoals vastgelegd in de kerndoelen primair onderwijs en onderbouw en in de officiële examenprogramma's bovenbouw. In het overzicht valt een lege kolom op: het derde leerjaar. Er zijn voor dit leerjaar geen specifieke eindtermen voorgeschreven. De school kiest voor een doorloop vanuit de onderbouw of voor een voorbereiding op de bovenbouw.

Formuleringen die *cursief* staan, zijn eindtermen die alleen voor vwo gelden.

² <http://www.slo.nl/voortgezet/tweedefase/themas/00025/00009/>

